

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תש"פ

פרשת תולדות

א. אור החיים.

פרק כה', פסוק כ':

כ) ויהי יצחק בן ארבעים וגו'. טעם שהצריך להודיע זמן נשואיו מה שלא נהג בן באברהם, בא לתת טעם לעכוב הזמן ששקה יצחק בלא נשואין עד עבור מ' שנה ואמר הטעם פקחתו את רבקה בשביל קחת רבקה שקה עד מ' שנה וכמו שגמר אמר לו לאשה פרוש לו מיתרת היא בת זוגו הא למדת שקדם לה לא היתה לו בת זוג וכמו שכתבנו בפרשה הקודמת והיא קטנה היתה שנוגדה בעקרה פשהקשר לילד ומעתה אין תרעמת על יצחק ששקה עד מ' שנה גם על אברהם שעכב עד מ' שנה כי אז היתה בת ג' שנים בפי החשבון:

בת בתואל הארמי וגו' אחות וגו'. טעם שחזר הכתוב להודיע זה לא להשמיענו בת מי היא אלא ללמד סנגוריא על רבקה, לפי שאומר בסמוך ויעתר לו ה' לו ולא לה ותבא הסבא לומר כי טעם הדבר לצד פחיתות רבקה ח"ו כי לא ראויה היא לשמע אליה אלהים, לזה הקדים לומר בת בתואל לומר כי זו היא סבה למה שהעתיר ה' ליצחק כי הוא בן אברהם והיא בת בתואל, וכפל לומר הארמי מפרן ארם להודיע כי נתפון באומר הארמי לומר הרמאי כי אם נתפון לכנותו לשם עירו הרי הוא אמור, והפונה בזה לצד שלא נתפרסם רשעותו בעולם בא להודיעו כי רשע היה ובאמצעותו לא הכשרה תפלת רבקה בתפלת יצחק:

ואמרו אחות לכן ללא צורך ונוסף שכבר ידענו אלא הטעם הוא שבא ללמד זכות על רבקה בראותנו שילדה בן רשע מכהק, ותאמר איך מבטן ברוך יצא ארור, לזה אמר פי זה הוא סבה לדבר היותר אחות לכן הארמי פרוש הרמאי בתוספת רשע על אביו, וכבר קדמו חז"ל (ב"ב ק"י). רב הבנים, לטעם הידוע, ולזה יצא עשו וזולת זה צאצאיה צדיקים היו יוצאים ממנה כי צדקת גמורה היתה והעד לנכח אשתו ואמרו ז"ל (ב"ר פס"ג) וכי. ושלא תאמר ואם בן ולמה לא נתן לב יצחק לבדק באחיה, לזה גמר אמר לו לאשה וכמו שפרשתי למעלה, וזולת זה לא היה נושא אחות רשע:

עוד רמו בהודעת אחות לכן על דרך אומנם ז"ל (שם פ"ט) שטעם רבקה שהיתה עקרה היא לצד ברפת לכן כדי שלא יראה כי ברפתו העשה מעשה טוב, לזה קדם שאמר הכתוב כי עקרה היא קדם לומר טעם הדבר ואמר אחות לכן וזה היתה סבה שנעקרה רבקה עד שהצרכו לתפלה:

אלו

1. כמה מוכר ד"ל יצחק בן שאול?
2. איך פרשנו מביין את אינכור פרוטה se רבקה?
3. כמה הודע היותה אחות לבן?
4. פרשנו אכניסה ניאוק נוסף לצקרותה se רבקה בהזכירו שהיא אחות לבן?
5. מה רוצה פרשנו אלמוד - כאלית - מכל הנאמר כאן?

תולדות

"ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים",
 וזה אחרי (פסוק לב) "ויקם אבימלך ופיכול
 שר צבאו וישבו אל ארץ פלשתים". משמע,
 איפוא, שבאר שבע אינה בארץ פלשתים,
 וכך מדייק רבינו שם: שבו מבאר שבע
 שלא היה בארץ פלשתים, שהלכו שם לדבר
 עם אברהם שהלך שם לרעות מקנהו, ושם
 נתן צאן ובקר וכבשות לכרות הברית. בעל
 כרחנו לומר כי מקום מושבו של אברהם
 ואח"כ ("ימים רבים") של יצחק היה בדרומה
 מבאר לחי רועי שהוא חלק מארץ פלשתים
 (ובירתה גרר) אשר שם מלך אבימלך. היה
 זה המקנה שהיה בארץ כנען באזור באר
 שבע ולא מרכז מגוריהם (ובזה חולק רבינו
 על הרמב"ן ריש פרשת חיי שרה). ויש מקום
 לעיין בכל הסוגיא הזאת בהבדלי משמעות
 בין "ויגר" ובין "וישב". ועיין עוד גיטין ב,א
 תוספות ד"ה ואשקלון ודרום (דכתיב גבי
 אברהם "וישב בין קדש ובין שור"...) בארצו
 של אבימלך... היה בארץ ישראל, דמסתמא
 דאברהם ויצחק היו דרים בארץ ישראל).
 2. מה שציין רבינו 'דרך מוסר' אינו רק
 עקב היות אבימלך השליט, אלא בעיקר עקב
 זה שמשאיר את אנשי המקום בצרתם כרעב,
 בעוד הוא מבקש לדאוג לעצמו בארץ אחרת.
 ללא נטילת רשות, יש בזה משום פגם של
 העדר הנושא בעול עם חבירו. יצוין כי
 רבינו לא העיר 'כענין' לשמות ד'יח 'וילך'
 משה וישב אל יתר חותנו ויאמר לו אלכה
 נא ואשובה וכו', כי היתה זאת בקשת רשות
 מסוג אחר לגמרי (לא משנאת המקום כי אם
 מאהבת אחיו) וכלאו הכי 'בין' כן יהיו אשתי
 ובני אצלך' (רבינו שם).

(א) אֲשֶׁר הָיָה בְיָמַי אֲבָרְהָם. כִּי מָאֵז
 עַד עַתָּה לֹא הָיָה שָׁם רָעֵב
 כְּמֹהוּ, שִׁישִׁיא יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לְצֵאת מִמֶּנָּה
 בְּאֲשֶׁר עָשָׂה אֲבָרְהָם. וַיִּלְךְ יִצְחָק אֶל
 אֲבִימֶלֶךְ. לְטַל רְשׁוֹת מִמֶּנּוּ, דֶּרֶךְ מוֹסֵר,
 בְּהִיּוֹתוֹ חָפֵץ אֶז לְצֵאת מֵאֲרָצוֹ מִפְּנֵי
 הָרָעֵב יא.

1. כלומר, 'אשר היה בימי אברהם' אינו תיאור
 הזמן של הרעב הקודם אלא תיאור הסוג - רעב
 המחייב לצאת מן הארץ. 2. משמע מדברי
 רבינו שיצחק היה תושב ארץ הפלשתים,
 לכן קשה לו מדוע הלך אל מלך המקום
 כאשר פניו מועדות למצרים (שהרי אילו לא
 התכוין לרדת מצרימה לא היה כל טעם
 לצוות עליו "אל תרד מצרימה!"). בזה חולק
 רבינו על פירוש הרמב"ן שהלך לאבימלך
 'אולי יציל נפשו מפני הרעב' עקב בריתו עם
 אברהם (והשוה עם שיטת הרמב"ן שחטא
 בזה אברהם אבינו... יציאתו מן הארץ...
 עון אשר חטא). רבינו באר לעיל (כד,סב)
 שיצחק היה יושב בדרומה של באר לחי
 רא"י, שהיה "בין קדש ובין ברד" (שם טז,יד).
 כבר בפרק כ,א מצאנו שאברהם גר "בין קדש
 ובין שור", כלומר "ויגר בגרר" (שם). להלן
 כ,טו "ויאמר אבימלך הנה ארצי לפניך בטוב
 בעיניך שב" - הרי שאברהם יושב בארצו של
 אבימלך, ומקום מושבו נקרא אח"כ (כא,לא)
 'באר שבע' אחרי כריתת הברית עם אבימלך
 ופיכול שר צבאו. וכן מצינו (שם כא,לד)

מכאן

1. איך פירשנו אמין את הזכרת אחיה fe רבקה?
2. מפאיתו fe יצק את רחל הוא מלכיר את קרבתו באופן מלנה, איך
 ולמה?
3. איך ולמה ריאה ציוו את אמיו?

* * *

ג. ספורנו עם פירוש הרב יקופרואו.

פרק כו' פסוק א': אחות לבן הארמי (כ"ה כ')

לא נתבאר על מה מייחס אותה הכתוב אל לבן, אחרי שאך זה ייחס אותה
 לבת בתואל, ומה התוצאה מיחוסה ללבן, וגם כי כבר ידוע יחוסה ללבן
 מפרשה הקודמת.

אך כפי הנראה מכמה מקומות במקרא הי' הנהוג בימי קדם לייחס את
 האשה אל אחיה. כה מצינו מחלת אחות נביות (ס"פ זו, כ"ח ט'), אלישבע
 אחות נחשון (פ' וארא, ו' כ"ג), מרים אחות אהרן (פ' בשלח, ט"ו כ'),
 תמר אחות אבשלום (ש"ב, י"ג ד'), הודיה אחות נחם (דהי"א, ד' י"ט),
 יהושבע אחות אחזיהו (דהי"ב, כ"ב י"א) ועוד. וטעם הדבר אפשר לומר
 עפ"י מה שאמר (ב"ב ק"י א') הנושא אשה צריך לבדוק באחיה, כלומר,
 אינו דרך לאחיה, אם ישרה או נשחתה, וזה הוא, מפני שעל הרוב, כשאחים
 ואחיות בבית, תלמודנה האחיות את דרך החיים מאחיהן, ומטעם זה אמרו,
 כי רוב בנים דומין לאחי האם (שם), יען כי היא, האם, תלמוד דרכה
 מאחיה ואותה תלמד לבניה.

וקרוב לומר, דוה היתה כונת יעקב שאמר לרחל ביחס יחוסו לאביה לבן,
 אחיו אני ברמאות (ראה בפ' ויצא, כ"ט י"ב, בפסוק ויגד יעקב לרחל כי
 אחי אביה הוא, עיי"ש ברש"י), וזה הוא, מפני שהוא הי' בן רבקה אחות
 לבן, ורוב בנים דומין לאחי האם, ועל כן "אחיו אני ברמאות" כי לבן הי'
 נדע ברמאותו, כמבואר בפרשה ויצא, ועיין מזה במאמר הבא.
 ומטעם זה יש לומר נשרש בלב עשו המדה לרמות את יצחק בצדקה
 מזויפת, כמש"כ רש"י כאן בפסוק כי ציד בפיו (פ' כ"ח) שהי' שואל אותו
 האידך מעשרין את התבן ועוד כהנה דברי בורות, וזה הוא מפני שנשרשה
 בו מדת לבן אחי אמו.

1. מספר דברים מטרידים את פרשנו על צנין הרצה אצל יצחק, התוכף להסביר?
2. כמה שונה יצחק מאברהם בגדון?
3. למה הלך יצחק לבקש רשות מאבימלך?
4. מה היה למצפה המצב אחר כך?
5. האם יש לנו ללמוד מכלל זה אינה שהוא מוסר השכל?

* * *

ד. באור יש"ר
פרק כו' פסוקים יד'-יח'

(יד) ועבדה רבת. עבודת שדה וכרמים, כי סתם עבודה עבודת קרקע היא. והנה לא הזכיר הכתוב שגדל גם בכסף ובהבב כאשר נאמר באברהם, לפי שלא קנאו אותו רק בעבור המקנה הרב והעבודה הרבה אשר לו שהם דברים נגלים לעין כל, והיה להם בזה חרפה כי היה ביתו גדול מבית המלך: ויקנאו אתו פלשתים. ולא אמר ויקנאו בו או ויקנאו לו, כי יש הבדל רב ביניהם, והענין כך, יש מקנה בזולתו כשרואה בו יתרון מן היתרונות או גדולה או שררה או עושר וכדומה, והוא מבקש להיות כמותו, אבל לא יבקש להרע לבעל היתרונות ההמה, כי יודע שהוא אינו אשם בעבור היתרון שחלק לו אלהים על זולתו, ורק רואה להשוות אליו, אם הקנאה ממין זה, תבא אחריו אות צי"ת, כמו ותקנא רחל באחותה (לקמן ל' א'), ושם יתבאר, וכן אל תקנא ברשעים (משלי כ"ד י"ט). אבל אם הקנאה הזאת תעשה אותות איבה ורשע לבעל הכבוד, שהמקנא יבקש להרע למי שמתקנא בו ויגמלהו רעה חנם, אז הכיחו כתבי הקודש אחריה מלת את, כגון כאן שהפלשתים הרעו מאד עם יצחק בקנאתם אותו על לא חמם בכפיו, וכן ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו (במדבר י"ד), כמו שיתבאר שם. ואם הקנאה היא שמקנא לכבוד עלמו או לכבוד זולתו המוחלל, תבא אחריה אות למ"ד, כמו המקנא אתה לי (במדבר י"א כ"ט), ושם אפרשנו, ושמו זה הכלל: (טו) סתמום פלשתים. שלא יחזיקו בניו בהם אחרי מותו, ועשו בזה חמם גדול ליצחק כי היה המים יקר מאד במחוז ההוא, ובפרט לאורך מקנה רב שהיה לו, ואברהם כבר נתן שבע כבשות לאבימלך בעבור תהיה לו לעדה שהבאר שלו, ואבימלך נשבע לו על זה, ועתה הפלשתים ברשעתם סתמו כל הבארות אשר חפר אברהם, ויצחק חזר וחפרן כמו שיספר להלן: (טז) לך מעמנו. המלך ושריו היו נקיים מקנאת העם, אך נתיירא אבימלך, פן אנשי המקום בקנאתם ימרדו גם במלך שהיה אוהב את יצחק ויעשו רעות גדולות, לכן לטובת עלמו וגם לטובת יצחק אמר לו בשפה רכה שיתר טוב יהיה לו ללאת מן העיר, כי בהתרחקו יהיה שלום לו ולהם. והנה לא הקפיד אבימלך רק שלא ישב בעיר המלוכה אבל הרשהו לישב בכל ארץ פלשתים, ולכן לא אמר לו לך מארצנו אלא לך מעמנו: (יז) בנחל גרר. העמק שנגרים בו המים יקרא נחל, ואעפ"י שאין בו מים יקרא ג"כ נחל, כי המקום הוא הנקרא נחל, והיה המקום ההוא בארץ פלשתים, ולכן היו רועים שם רועי גרר את מקניהם בנחל: (יח) וישב יצחק ויחפר. אותן הבארות שחפרו בניו אברהם אביו ופלשתים סתמום אחרי מות אברהם, חזר עתה יצחק וחפרן:

1. איך ולאמה אבין פרשנו את האו"ע "צבודה" כאן ולאמה זה חסו?
2. פרשנו מרחיב את הסביו בצנין הקנאה, התוכף להסביר?
3. מה בדיוק היתה הקנאה כאן?
4. מנין לפרשנו אבימלך לא התנאד ליצחק רק כחז ממרד צאו בו?
5. איך פרשנו מרש: "נחל"?

* * *